

مبانی فقهی روابط مسلمانان با غیر مسلمانان
از منظر قرآن کریم و سیره نبوی (ص)

نویسنده
حجت‌الاسلام

انتشارات آریان قلم

سرشناسه : قانع، حجت، ۱۳۶۳-

عنوان و نام پدیدآور : مبانی فقهی روابط مسلمانان با غیر مسلمانان از منظر قرآن کریم و سیره نبوی (ص)

مشخصات نشر : تهران : آریان قلم، ۱۳۹۳.

مشخصات ظاهری : ۱۸۴ ص.

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۷۳۴۶-۴۱-۹

شمعیت فهرست نویسی : فیبا

موضوع: فقه- قواعد

موضوع: اسلام و روابط بین المللی (فقه)

ه بنده شماره : ۱۳ ق ۲ ۵ الف/۶/۱۹۸ BP

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۳۷۹

شماره کتابخانه ملی : ۳۴۸۱۸۹۱

مبانی فقهی روابط مسلمانان با غیر مسلمانان از منظر قرآن کریم و سیره نبوی (ص)

ناشر : آریان قلم

مؤلف: حجت قانع

ناظر کیفی : نخستین پایگاه مشاوره پژوهشی (نیکان)

ناظر فنی : محمد سعید زینلیا

چاپ متن : چاپ مهارت

صحافی : رئوف

نوبت چاپ : اول

تاریخ انتشار: ۱۳۹۳

تیراژ : ۱۰۰۰

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۷۳۴۶-۴۱-۹

قیمت : ۱۱۱۰۰۰ ریال

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۱۱
مقدمه.....	۱۳
بیان مسئله.....	۱۵
هدف.....	۱۶
ضرورت.....	۱۶
سوالها یا فرضیه‌ها.....	۱۷
پیشینه نظری و تجربی.....	۱۷
روش اجرا.....	۱۷
الف) نوع نگارش بر اساس طرح اهداف.....	۱۷
ب) انواع متغیرها از لحاظ نوع آنها در تعیین چگونگی کنترل متغیرها.....	۱۷
ج) داده‌های مورد نیاز متناسب با سوالها و فرضیه‌ها.....	۱۸
د) شیوه‌های جمع‌آوری داده‌ها.....	۱۸
فصل اول: کلیات و مفاهیم.....	۱۹
مقدمه.....	۲۱
۱-۱-۱ معناشناسی واژه‌ها.....	۲۱
۱-۱-۱-۱ اسلام.....	۲۱
۱-۱-۱-۱-۱-۱ معنای لغوی.....	۲۱
۱-۱-۱-۱-۱-۱-۱ معنای اصطلاحی.....	۲۲
۱-۱-۱-۱-۱-۱-۱-۱ مسلمان.....	۲۴
۱-۲-۱-۱-۱-۱-۱-۱ رابطه اسلام و ایمان.....	۲۵
۱-۱-۱-۱-۱-۱-۱-۱-۱ ایمان.....	۲۸
۱-۳-۱-۱-۱-۱-۱-۱-۱ معنای لغوی.....	۲۸
۱-۳-۱-۱-۱-۱-۱-۱-۱ معنای اصطلاحی.....	۲۹
۴-۱-۱-۱-۱-۱-۱-۱-۱ مومن.....	۳۰
۵-۱-۱-۱-۱-۱-۱-۱-۱ کفر.....	۳۲
۱-۵-۱-۱-۱-۱-۱-۱-۱ معنای لغوی.....	۳۲

- ۳۳ ۱-۵-۱-۱ معنای اصطلاحی
- ۳۴ ۱-۵-۱-۱ اقسام کفر
- ۳۶ ۱-۱-۶ کافر
- ۳۶ ۱-۶-۱-۱ معنای لغوی
- ۳۷ ۱-۶-۲ معنای اصطلاحی
- ۳۸ ۱-۱-۷ اصل
- ۳۸ ۱-۷-۱-۱ معنای لغوی
- ۳۸ ۱-۷-۲ معنای اصطلاحی
- ۳۹ ۱-۱-بهاد
- ۳۹ ۱-۸-۱-۱ معنای لغوی
- ۳۹ ۱-۸-۲ معنای اصطلاحی
- ۴۲ ۱-۹-۱ جنگ (قتال حرب)
- ۴۲ ۱-۹-۱-۱ معنای لغوی
- ۴۲ ۱-۱۰-۱ هُذنه
- ۴۲ ۱-۱۰-۱-۱ معنای لغوی
- ۴۳ ۱-۱۰-۲ معنای اصطلاحی
- ۴۵ ۱-۱۱-۱ صلح
- ۴۵ ۱-۱۱-۱-۱ معنای لغوی
- ۴۶ ۱-۱۱-۲ معنای اصطلاحی
- ۴۷ ۱-۱۲-۱ سیره
- ۴۷ ۱-۱۲-۱-۱ معنای لغوی
- ۴۷ ۱-۱۲-۲ معنای اصطلاحی
- ۴۸ ۱-۱۳-۱ روابط خارجی
- ۴۸ ۱-۱۴-۱ دارالاسلام سرزمین مسلمانان
- ۵۰ ۱-۱۵-۱ دار الکفر: سرزمین کافران
- ۵۱ ۱-۱۶-۱ جزیه
- ۵۱ ۱-۱۶-۱-۱ معنای لغوی
- ۵۲ ۱-۱۶-۲ معنای اصطلاحی
- ۵۲ ۱-۱۶-۳ تفاوت میان جزیه و خراج
- ۵۴ ۱-۱۶-۴ فلسفه تشریع جزیه
- ۵۵ ۱-۱۶-۵ توضیحی در باره آیه جزیه
- ۵۷ ۱-۱۶-۶ نظام جزیه و اقلیتهای دینی

۵۸	۱-۱-۱۶-۷ نظام جزیه و روابط بین‌المللی
۶۰	۲-۱ مفهوم کفر و اقسام کافر
۶۰	۱-۲-۱ معنای کفر
۶۱	۲-۲-۱ اقسام کافر
۶۶	۳-۲-۱ تقسیمی دیگر از کافران
۷۱	۳-۱ فواید تأسیس اصل بر اساس مبانی فقهی
۷۳	فصل دوم اصول حاکم بر روابط مسلمانان با غیرمسلمانان
۷۵	۱-۲ اصل نفی سبطله (نفی سبیل)
۷۶	۱-۱-۲ اصل نفی سبیل در یک نگاه گذرا
۷۷	۲-۱-۲ اصل نفی سبیل و ایای گوناگون
۷۷	۱-۲-۱-۲ اصل نفی سبطله
۷۷	۲-۲-۱-۲ نفی سبطله در قرآن کریم
۷۹	۳-۱-۲ بررسی قاعده «نفی سبیل»
۸۰	۱-۳-۱-۲ دلایل اثبات قاعده نفی سبیل
۸۴	۲-۳-۱-۲ جایگاه قاعده نفی سبیل در مواضع
۸۷	۳-۳-۱-۲ موارد اجرای قاعده
۹۰	۴-۳-۱-۲ ملاک نفی سبیل
۹۰	۲-۲ اصل دعوت یا جهاد
۹۱	۱-۲-۲ جایگاه اصل دعوت
۹۵	۱-۱-۲-۲ اصول دعوت
۹۶	۲-۲-۲ جایگاه اصل جهاد
۹۶	۱-۲-۲-۲ جهاد ابتدایی در اسلام و مستندات آن
۹۸	۲-۲-۲-۲ دلایل اصالت جنگ و جهاد
۱۰۸	۳-۲-۲-۲ فلسفه جهاد
۱۱۰	۳-۲ اصل صلح و زندگی مسالمت‌آمیز با غیرمسلمانان
۱۱۱	۱-۳-۲ دلایل و مستندات
۱۱۱	۱-۱-۳-۲ کتاب
۱۱۴	۲-۱-۳-۲ روایات
۱۱۵	۳-۱-۳-۲ سیره معصومین (علیهم السلام)
۱۲۶	۴-۲ اصل التزام به پیمان‌ها
۱۲۸	۵-۲ اصل تفاهم

۱۲۸	۶-۲ اصل حکمیت
۱۲۹	۷-۲ اصل مصلحت
۱۲۹	۱-۷-۲ مصلحت در لغت و اصطلاح
۱۳۱	۲-۷-۲ مصلحت اسلام یا مسلمانان یا هر دو؟
۱۳۴	۳-۷-۲ دلایل اصل مصلحت
۱۳۵	۴-۷-۲ مصلحت بر مدار اصول ثابت و غیرقابل تغییر
۱۳۹	فصل سوم: گستره روابط مسلمانان با غیرمسلمانان
۱۴۱	۳-۱ روابط داخلی
۱۴۱	۳-۱-۱ عرصه اجتماعی
۱۵۲	۳-۱-۲ عرصه خانواده
۱۵۳	۳-۱-۳ عرصه فردی شخصی
۱۵۶	۳-۲ روابط خارجی
۱۵۶	۳-۲-۱ مبانی در روابط خارجی و سیره پیامبر اعظم (ص)
۱۵۷	۳-۲-۲ ابزار در روابط خارجی و سیره پیامبر اعظم (ص)
۱۵۸	۳-۲-۳ مذاکره با سفیران و نمایندگان گروه‌ها و احزاب (ابزار سیاسی)
۱۵۹	۳-۲-۴ اعزام مبلغان و ارسال ابزار جنگ - تبلیغاتی
۱۶۰	۳-۲-۵ انعقاد قرار دادها و پیمان‌ها (ابزار سیاسی)
۱۶۰	۳-۲-۶ تألیف قلوب (ابزار اقتصادی)
۱۶۱	۳-۲-۷ عتق و فک رقبه (ابزار بشر دوستانه)
۱۶۳	۳-۲-۸ جنگ (ابزار نظامی)
۱۶۵	فصل چهارم: نتیجه‌گیری و پیشنهادات
۱۶۷	الف: جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۱۷۰	ب: نظرات و پیشنهادات
۱۷۳	منابع
۱۷۵	الف- کتاب‌ها
۱۸۴	ب- پایان‌نامه‌ها و مقالات

پیشگفتار

دین مبین اسلام که کامل‌ترین و جامع‌ترین دین آسمانی است، دین را تنها یک برنامه شخصی و فردی انسانها نمی‌داند، بلکه در قلمای زمینه‌های رفتاری و عملکردی انسان برنامه‌هایی دارد، که در کتب فقهی به طور مشروح مورد بررسی قرار گرفته است. یکی از آن موارد، بحث از کیفیت روابط مسلمانان با غیرمسلمانان است که دامنه وسیعی را در آثار فقها به خود اختصاص داده است.

در این باب با بررسی در آیات قرآن کریم و سیره پیامبر اعظم (ص) در عرصه روابط خارجی و داخلی، اهداف، دیپلماتیک آن حضرت با غیرمسلمانان، در زمان‌ها و مکان‌های مختلف، به اصول کلی می‌رسیم که می‌تواند الگو در نوع روابط مسلمانان با غیرمسلمانان قرار بگیرد.

بدین جهت در این عرصه اصول جهان دأرد که با معین شدن حدود آن اصول امت اسلامی می‌تواند در تعامل با غیرمسلمانان، به جای موضع انفعال از موضع فعالانه برخوردار باشد. یکی از آن اصول، اصل نفی سبیل می‌باشد، بر تمام اصول جاری دیگر (اصل جهاد، اصل صلح، اصل حکمیت و...) در این عرصه حاکمیت دارد که در صورت اجرای صحیح و کامل آن ضامن عزت و سیادت مسلمانان می‌باشد و کلیه روابط با غیرمسلمانان بر اساس آن برنامه ریزی شود. همچنین اصل دیگری که در تنظیم روابط از جایگاه رفیعی برخوردار است، اصل مصلحت می‌باشد که حاکم اسلامی بنا بر شرایط و مقتضیات روز براساس اهداف و مصالح آرمانهای اسلامی و اصول ثابت شریعت نوع رابطه خود را مشخص می‌کند. و بعد از تبیین حدود صلح جاری، به بررسی گستره روابط با غیرمسلمانان پرداختیم. امید است این تحقیق، زمینه مناسب برای تحقیقات وسیع بعدی باشد.

پیامبر اکرم (ص) به عنوان یک انسان کامل هیچ گاه بر طبق هوای نفس کاری را انجام نمی دادند و در تمام رفتار و گفتارشان از اصول و قواعد ویژه ای، پیروی می نمودند که بر گرفته از متن قرآن و منطبق با وحی الهی بود؛ به همین دلیل خداوند در قرآن مجید می فرماید: «لکم فی رسول الله أسوة حسنة»^۱ به همین دلیل رفتار، گفتار و کردارشان در هر عرصه ای الگوی زندگی برای همه انسان ها در همه زمانها و مکانها می باشد. یکی از آن عرصه ها، سیره پیامبر در روابط داخلی و خارجی و حقوقی و اخلاقی و... علی الخصوص با کفار و راز و رمز موفقیت آن حضرت در عرصه روابط با غیرمسلمانان است؛ به ویژه آن که با وجود مشکلات طاقت فرسا آن حضرت موفق گردید در مدت کوتاهی اسلام را به جهانیان معرفی کند و اندام سترگ تمدن های بزرگ به کعبه در آورد. از این رو لازم و ضروری می نماید که در این رابطه هر چه بیشتر بحث و پژوهش صورت گیرد، تا الگو و مبنای روابط مسلمانان در عرصه روابط گوناگون با غیرمسلمانان قرار گیرد.

همچنین با نگاهی گذرا به سیره اعمام پیامبر (ص) و قرآن کریم می توان دریافت که این دو مهم، تنها برای هدایت افراد، نیستند بلکه درباره قوانین مربوط به زندگی مردم و روابط اجتماعی آنها، نیز، دستورالعملهای عمیق را ارائه کرده و در اختیار مردم گذاشته اند. روابط مسلمانان با کفار در زوایای گوناگون اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، حقوقی، اخلاقی، فرهنگی و... که در قرآن کریم، به صورت زنده و ملموس، مشخص و ضوابط معین، مطرح است، در میان آن مجموعه بیکران، جایگاه ویژه ای دارد. زیرا قرآن به عنوان آخرین کتاب وحی الهی، رسالت جهانی داشته و برای هدایت بشر در همه عرصه ها و مسأله ها فرستاده شده است، چنانکه خود می فرماید: «هذا بصائر للناس...»^۲ این قرآن، وسیله هدایت همه مردم است.

بیان مساله

روشن است که مکتب اسلام در نگرش عمیق و همه جانبه خود، دین را تنها یک برنامه شخصی و فردی انسانها، نمی داند و تنها در مسجد و محراب و نماز و نیایش و رکوع و روزه و تهجد و دیگر دستورالعملهای عبادی و اخلاقی، خلاصه نمی کند، بلکه گذشته از اینها حضور فعال و همه جانبه دین را در همه میدانهای معامله و تجارت، کارخانه و صنعت، مدرسه و هنر،

جنگ و صلح، اقتصاد و برنامه ریزی، دستگاه‌های حکومتی و سیاست‌های حاکم بر روابط داخلی و خارجی، روابط دولت و ملت با یکدیگر، روابط مسلمانان با دیگر ملت‌های جهان و... ضروری و لازم می‌داند.

رابطه بین امت اسلامی و دیگر جوامع بشری، ضروری و فطری است و تداوم زندگی بشر، نیازمند این گونه روابط است و از سوی دیگر، اگر قرآن به عنوان آخرین پیام خدا به خلق و کامل‌ترین برنامه الهی بر جوامع انسانی، مبنا و شالوده هر نوع روابط را تشکیل ندهد، اعتلای اسلام و امت مسلمانان آسیب دیده و زیر سؤال خواهد رفت. در نتیجه در آموزه‌های دینی و فقهی، مبانی و ضوابط خاصی در تنظیم روابط امت اسلامی با غیرمسلمانان وجود دارد که پرسش ما این است که این ضوابط کدامند و حدود آنها چیست؟

به همین منظور مطالبی را در این کتاب گردآوری می‌کنیم، امید است که با توفیق خداوند متعال به این امر خطیر عمل نموده و در این کتاب با بررسی سیره پیامبر اعظم (ص) در روابط خارجی و اقدامات دیپلماتیک و رفتار پیامبر با مسیحیان و یهودیان و غیره مسلمانان در زمان‌ها و مکان‌های مختلف می‌توان رفتارهای گوناگونی را مشاهده کرد. هر کدام را طبق اصول مشخصی شکل گرفته و در جای معینی نیز به کار گرفته می‌شود. امید است که این تحقیق که به روش قرآنی، تاریخی، حدیثی و فقهی انجام می‌شود، زمینه‌ای مناسب برای تحقیقات وسیع بعدی باشد.

هدف

ارائه یک پژوهش مجزا، کامل و مفید در باره مبانی فقهی روابط مسلمانان با غیرمسلمانان از منظر قرآن و سیره نبوی (ص) هدف اصلی این کتاب است. امید است که مورد استفاده طلاب و دانشجویان حقوق اسلامی و نیز دست‌اندرکاران آن قرار بگیرد.

ضرورت

همانطور که بیان کردیم مجموعه حقوق اسلامی در عصر کنونی انتقادات و تهمت‌های بسیاری بر آن وارد شده و حقوق دانان اسلامی باید پاسخ‌های قانع‌کننده و منطقی برای آن ارائه دهند. لازمه این کار آن است که هر بخش از مباحث آن به طور مفصل و عمیق مورد دقت نظر قرار بگیرد.

از آنجا که در مورد مبانی فقهی روابط مسلمانان با غیر مسلمانان از منظر قرآن و سیره نبوی (ص) چنین پژوهشی مجزا و کامل به چشم نخورد، لازم است تا هرچه زودتر این تحقیق انجام شود تا برگ زرین دیگری از حقیقت فقه و حقوق اسلامی به سمع و نظر جهانیان برسد.

سوالها یا فرضیه‌ها

آنچه که در این کتاب باید بررسی شود بر این قرار است:

- ۱- آیا بر آموزه‌های دینی و فقهی ضوابط خاصی در تنظیم روابط امت اسلامی با غیر مسلمانان حکومت می‌کند؟
- ۲- در صورت مثبت بودن پاسخ پرسش اول چه ضوابطی بر این روابط حاکم است؟ فرضیات ما در این حقیقت عبارتند از:
 - ۱- بر روابط مسلمانان با غیر مسلمانان به عنوان یک امت اسلامی ضوابط وقواعد ویژه‌ای مبتنی بر آموزه‌های دینی جایست و حاکمیت دارد.
 - ۲- ضوابطی عام و فراگیر مانند قائم شدن سبیل، اصل دعوت یا جهاد، اصل صلح و همزیستی مسالمت‌آمیز و اصل مصلحت و... نیز ضوابط ویژه‌ای در موارد خاص برقرار و حاکم می‌باشد.

پیشینه نظری و تجربی

در میان کتابهای فقهی و حقوقی و پژوهشهای انجام شده به چشم می‌خورد که بیشتر به صورت پراکنده و به مناسبتهای متعدد پیرامون روابط مسلمانان با غیر مسلمانان، پرداخته شده است، لکن به صورت یک کتاب کامل و مجزا و مبانی سابقه تاریخی ندارد.

روش اجرا

الف) نوع نگارش بر اساس طرح و اهداف

این کتاب به روش توصیفی، کتابخانه‌ای و نظری می‌باشد.

ب) انواع متغیرها از لحاظ نوع آنها در تعیین و چگونگی کنترل متغیرها

در کتاب حاضر موردی وجود ندارد.

ج) داده‌های مورد نیاز متناسب با سوالها و فرضیه‌های کتاب
جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز از طریق مطالعه ابواب فقهی مربوط به کفار و همچنین از
منابع
تاریخی و تفسیری که از صدر اسلام وجود دارد، استفاده خواهد شد.

د) داده‌های جمع‌آوری داده‌ها

اطلاعات به روش کتابخانه‌ای و سند کاوی و استفاده از مقالات، نشریات و سایت‌های
اینترنتی مربوط، به صورت فیش برداری گردآوری می‌شود. و سپس به دسته بندی آنها
پرداخته می‌شود.

www.ketab.ir